

Bava Kamma (28a)

The Gemara attempts to prove that a person may take the law into his own hands:
 תָּא שָׁמַע — **Come, learn** a proof from the following Baraisa: מַיִן לְנִרְצָע שְׁכָלוּ לוֹ יָמָיו — **From where** do we derive in the case of a *nirtza* whose term is over, וְרַבּוֹ מְסַרְהֵב בּוֹ לְצֵאת — **and his master was urging him to leave** his home, וְחָבַל וְעָשָׂה בּוֹ חֲבוּרָה — **and in doing so [the master] injured the nirtza, inflicting a wound on him,** שֶׁהוּא פְּטוּר — **that he is not liable?**
 "לְשׁוֹב" — [The Torah] states: *you shall not collect payment ... to return*, which is expounded to mean: לֹא תִקְחוּ כּוֹפֵר לְשׁוֹב — **You shall not collect payment for one who returns** (i.e. the *nirtza*).

The Gemara rejects the proof:
 הֵכָא בְּמַאי עֲסָקִינָן — **With what are we dealing here?** בְּעֵבֶדָא גְּנָבָא — **We are dealing with a slave** who is a **thief**. In such a case, since the master might suffer a loss if he waits until the court expels the slave, all agree that he may enforce the law for himself.

The Gemara objects:
 עַד הָאֵיךְנָא לָא גָּנַב — **How can it be that until now he did not steal,** וְהִשְׁתָּא גָּנַב — **and now he does steal?**

The Gemara answers that such a situation is indeed likely:
 עַד הָאֵיךְנָא הָוָה אֵימְתִיחָא דְרַבִּינָא עָלֵיהּ — **Until now [the slave] had the fear of his master upon him,** and that deterred him from stealing. הִשְׁתָּא לִית לֵיהּ אֵימְתָא דְרַבִּינָא עָלֵיהּ — **Now that he is free he does not have the fear of his master upon him** to deter him from stealing.

Mordechai (there)

וּפִירֵשׁ ר"י דְּאוֹרַחַא דְּמַלְתָּא נִקְט נִרְצָע שְׁכָלוּ יָמָיו — **The Ri explained that [the Gemara] mentions** the case of a *nirtza* whose term ended because it is a common thing to happen, שְׂאֵז רִגִּיל — **for then it is common to urge and force him to leave**. But the same law would be true if this happened in the middle of the term. מִשְׁמַע שֶׁהוּא הַדִּין מִשְׁרָתוֹ — **This implies that the same law would apply to one's servant,** וְאִפִּילוּ קוּדָם הַזְּמַן — **even before his term ended** אִם חוֹשֵׁשׁ מִגְּנִיבָה — **if he is suspected of theft**. In that case the employer can force him to leave. וְכֹל שְׂכָן אָדָם דְּעֵלְמָא שִׁינְעָא עֲלֵיו שֵׁם שֶׁהוּא גָּנַב — **And this certainly applies to an ordinary person about whom a rumor went out that he is a thief.**

Rama (Choshen Mishpat 421:6)

וְחוֹשֵׁשׁ שִׁיגְנוֹב לוֹ — **and he suspects that he will rob him,** יִכּוֹל לְהוֹצִיאוֹ קוּדָם זְמַן הַשְׂכִּירוֹת — **he is allowed to fire him before the term of the employment ends.** וְאִם מְסַרְבַּב יִכּוֹל לְהַכּוֹתוֹ עַד שִׁינְעָא — **And if [the worker] refuses to leave, [the employer] may hit him until he leaves.**

איזו ראייה צריך

ערך ש"י (חו"מ תכא, ו) - דוקא אם חזינן דאמת מהאי טעמא מוציאו, אבל כשהמשרת מכחישו שאינו גנב לאו כל כמיניה דבעל הבית להחזיקו בגנב... ואי לא תימא הכי לא שבקת חיי לכל משרת, שכשיזדמן לבעל הבית משרת אחר בזול יותר וכדומה יאמר על הראשון דגנב ויוציאו תוך זמנו... ונראה דאינו צריך כאן לברר בעדים כשרים ממש רק מברר על פי קרובים או שיש רגלים לדבר לפי ראות הבית דין סגי. כיון דיש מקום לחשדו אדעתא דהכי לא שכרו ובטל השכירות על כל פנים מכאן ולהבא.

דברי גאונים (פב, כב) - וזה עת לא כביר נדפס ס' ערך שי על החו"מ... ולא דק בזה דהנה שורש דין זה הוציא הרמ"א מהמרדכי... דסגי ביצא עליו שם שהוא גנב ואינו צריך להביא שום עדות ולא רגלים לדבר לפי ראות עיני הבית דין, רק על פי הקול לבד יכול לסלקו אף בתוך זמנו. והיא נכון מצד הסברא דהוי שכירות בטעות דהכל יודעים שבעל הבית אינו רוצה לשכור משרת שיצא עליו קול חשד שהוא גנב.

תשורת ש"י (ח"א סי' תרג) - בדברי גאונים הקשה עלי... אבל האמת יורה דרכו... דהא כתבתי לפי ראות עיני הבית דין ולהכי אם יצא עליו שם שהוא גנב הרי לפי ראות עיני הבית דין יש מקום לחשוש דזולת איזה סבה ורגלים לדבר לא היה יוצא עליו שם גנב.

שו"ת שמע אברהם (סי' מט) - [בשם הרדב"ז] לענין אם משרתי הבית כשרים להעיד, דבר ברור הוא דלא נחשדו ישראל הכשרים להעיד שקר, ואפילו האוהב והשונא דפסולין לדון כשרים להעיד ולא יהא משרת הבית גדול מאוהב שהוא כשר וזה פשוט...

וזה מצאתי להרב הקדוש מורה"ח' עטר זיע"א בספרו הנכבד אור החיים ס' שלח לך על פסוק ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים דכתב וז"ל וצריכים לדעת למה לא השכילו לדון על פי משפט התורה להכחיש דברי העשרה בדברי השנים כיון שדין העדות היא תרי כמאה ומאה כתרי, ואפשר שדנו ביהושע שהוא פסול לעדות במה שנוגע למשה כי היה משרתו מבחוריו, עכ"ל, והרי זה הפך מכל האמור. וצריך לומר כדברי הרב חשק שלמה דהכל לפי הענין... שאני יהושע דהיה מבחוריו ולא ימיש מתוך האהל דלא זזה ידו מתוך ידו ונפשו קשורה בנפשו והנחיל כתר למשרתו וכל כי האי אין לו דמות עם משרתים דבעלמא.

סבות אחרות לפטר פועל

חות יאיר (ריא) - אחד שכר שפחה ואחר כך נודע לו שקודם שבאת לביתו היתה זונה, שיכול לסלקה, משום שצריכה שימור שלא תצא בלילה ושלא יבואו פוחזים לביתה.

פתחי חושן (י, סקכ"ו) - ונראה שמשום חשש שימור ושלא יבואו פוחזים לביתה נמצא הוא מפסיד, והרי זה דומה לגנב, אבל משום עבירות אחרות שעובר הפועל לא מצינו שיהא יכול לסלקו אלא אם כן במינוי הצבור כגון חזן או שוחט. [ומביא מאורחות המשפטים בדין מי ששכר חזן להתפלל והוברר שגנב ספרים מבית המדרש.]

נתיבות שכיר (כה, יח) - אם תוך תקופת העבודה נוצרו חילוקי דעות בין בעל הבית לפועל עד שזה גרם שיהיה שנאה ביניהם אין זה סיבה שיכול לפטר את הפועל בטענה שהוא שונא לו.

בית שלמה (חו"מ סי' יז, הובא שם) - רב שקיבל אחד למו"צ ואחרי זה נתברר לרב שהמו"צ חותר נגדו לקחת הרבנות לעצמו יכול לפטרו.